

Datum

2019-06-14

Kulturdepartementet

Ku.remissvar@regeringskansliet.se

Ert dnr Ku2019/00160/DISK

Yttrande över remiss av Institutet för språk och folkminnets rapport Språkcentrum för nationella minoritetsspråk.

Nordkalottens kultur och forskningscentrum (NKFC) i Övertorneå startades 2002. NKFC har anmodats inkomma med synpunkter på rubricerad remiss.

Ett flertal reformer har genomförts i Sverige de senaste tjugo åren gällande det minoritetspolitiska området. Det är hög tid att särskilt fokusera på de nationella minoritetsspråkens förutsättningar för överlevnad och utveckling. Modellen med språkcentrum för språkrevitalisering är därför både ett logiskt och ett nödvändigt steg i rätt riktning.

NKFC har med stor tillfredsställelse tagit del av delrapporten och ställer sig bakom huvuddelen av förslagen till organisering för språkcentrum för finska och meänkieli.

NKFC ställer sig mycket positiv till förslaget att etablera språkcentrum för meänkieli i Övertorneå i anslutning till NKFC:s befintliga verksamhet.

NKFC:s synpunkter avseende delrapporten omspannar ett antal övergripande kommentarer.

Huvudman och organisation

NKFC ställer sig positiv till förslaget om ISOF som statlig huvudman för respektive språkcentrum.

Modellen med ISOF som huvudman för språkcentrum för meänkieli stärker de bärande strukturerna i civilsamhället. Detta skapar stora samverkansmöjligheter, ökar tillgängligheten till befintligt arkivmaterial och förtydligar också inriktningen för NKFC:s nuvarande verksamhet.

Styrning och inflytande

Den befintliga verksamheten vid NKFC idag inrymmer ett omfattande nätverk av språkkännare och kulturarbetare samt folklivsforskare och akademiker. Under ett vanligt verksamhetsår arrangeras på NKFC kontinuerligt släktforskarseminarier, litteraturseminarier, översättarkonferenser, symposier, drama, läsecirklar, författaraftnar, boksläpp och mycket mer. Merparten arrangeras i samverkan med intresseorganisationer, föreningar samt enskilda språk- och kulturbärare. En del av arrangemangen är inriktade mot barn och unga och sker i nära samverkan med skolan, Tornedalsteatern och Svenska kyrkan.

Eftersom NKFC bygger huvuddelen av sin verksamhet på att samverka med andra, är medinflytande och lyhördhet en självklar grund för att upprätthålla nätverket. Utan minoritetens aktiva medverkan, delaktighet och inflytande hade NKFC inte varit den mötesplats den är idag för språk och kultur samt bildning och forskning på Nordkalotten.

Mot bakgrund av detta instämmer NKFC helt i förslaget att en styrgrupp med representanter för minoriteten ska inrättas vid respektive språkcentrum (s. 22 och 26). Utan civilsamhällets stöd och delaktighet blir språkcentrums roll diffus och hämmar språkrevitaliseringsarbetet.

Uppdrag för meänkieli

Materialet som finns samlat vid NKFC är unikt och omfattande. Litteratur, släktmaterial, arkivmaterial, ljudband, bildarkiv, pressklipp som berör Nordkalotten och hela meänkieliområdet. Den så kallade Svenssonska samlingen inrymmer cirka 1000 band som bär unika vittnesbörd om det flerspråkiga och mångkulturella Nordkalotten, om folkslag som levt i symbios och utvecklats parallellt i mångkulturella möten. En kunskapsbank som saknar motsvarighet i Tornedalen är den Wahlbergsska samlingen. Erik Wahlbergs forskarinsatser spände över dialekter och språkliga varieteter och omfattar även immateriellt material om lannankieli och gällivarefinska.

I delrapporten framhålls ett stort behov av språkbärare från lannankieliområdet för att kunna dokumentera språkliga varieteter och folkminnen. Det finns stor anledning att påtala existensen av det omfattande material som är samlat vid NKFC och att bygga vidare på det, särskilt då ISOF medger att det råder brist på resurser och kompetens för att möta ovannämnda behov (s.28).

NKFC välkomnar förslaget om att ISOF:s uppdrag inom dialekt- och folkminnesverksamheten utökas till att även omfatta dokumentation av nationella minoriteters språkliga varieteter (s.28).

Kungliga biblioteket har under 2019 med anledning av sitt biblioteksstrategiarbete presenterat ett reformpaket för att stärka de nationella minoriteterna. I förslaget ingår att göra Nordkalottbiblioteket till ett nationellt resursbibliotek för meänkieli, med motivering att Nordkalottbiblioteket inrymmer omfattande volymer och unik kompetens inom hela meänkieliområdets språk och kultur.

Geografisk placering - språkcentrum för meänkieli

I delrapporten per den 1 februari 2019 anges ett antal fördelar med att ett språkcentrum för meänkieli delas mellan två orter i Norrbotten, Övertorneå och Kiruna (s. 28-29).

NKFC säger ett bestämt nej till ett sådant förslag och menar att nackdelarna med ett delat språkcentrum är stora.

Ur NKFC-verksamhetens synvinkel har vi identifierat minst två nackdelar:

En tvåcenterlösning riskerar uppkomsten av två skilda fokus för ett uppdrag. Enligt delrapporten (s.28-29) ska den ena halvan av centret fokusera på språkvård och språkrevitalisering. Det andra centret får ska inrikta sig mot dokumentering av folkminnen och immateriellt kulturarv, och i andra hand mot språkrevitalisering. En tvåcenterlösning kan bli ett avgörande misstag och äventyra hela satsningen på språkcentrum. Med en enda, sedan tidigare etablerad, välmotiverad, stark och engagerad placeringsort som Övertorneå är det avsevärt lättare att hålla ihop verksamheten och samordna det totala uppdraget som ett språkcentrum innebär.

Tvåcenterlösningen kommer att knaka i fogarna redan i uppstartsfasen. En smidig uppstart kräver personalrekrytering, ändamålsenliga lokaler och utrymmen, upprättande av relationer med enskilda

språkbärare och intresseorganisationer, kommuner och skolor, lärosäten och andra institutioner. Att göra detta på två olika håll samtidigt blir en övermäktig uppgift, befarar NKFC.

I delrapporten slås fast att samverkan med utbildningssektorn är en grundförutsättning för ett framgångsrikt revitaliseringsarbete. Språkcentrums verksamhet ska baseras på "forskning och beprövad erfarenhet" (s.23, 27) och ska ske i samverkan med "andra organisationer och aktörer inom området" (s.24, 27). Meänkieli är ytterst sårbar på dessa punkter då det idag knappt bedrivs någon forskning i Sverige. Staten har tilldelat Umeå Universitet särskilt uppdrag och ansvar för meänkieli men samverkan behövs i det här fallet även med lärosäten utanför Sverige. Både Uleåborgs universitet i Finland och Tromsø universitet i Norge bedriver högre utbildning eller forskning inom meänkieli (kvänska).

Det finns stora etableringsfördelar med Övertorneå som under många år systematiskt har byggt upp en av landets bredaste verksamheter på meänkieliområdet och kan ställa högkvalitativa nätverk till ISOF:s förfogande. Utan kraftfulla nätverk och bred samverkan kommer språkcentrum att få svårt att vända språkbytestrenden. Utvecklandet av ett standardiserat skriftspråk samt framtagandet av skrivregler och läromedel är essentiella framtidsfrågor.

Övertorneå kommun har genom åren byggt upp ett lokalt, regionalt, nationellt och internationellt nätverk inom språk och kultur. NKFC finner att etablerandet av språkcentrum för meänkieli till en ort – Övertorneå – kommer att stärka meänkieli och stödja samtliga grupperns självidentifikationsprocesser, oavsett vilken varietet de tillhör.

Avslutningsvis vill NKFC påtala symbolvärdet av placeringen av språkcentrum för meänkieli i Övertorneå.

NKFC:s historia är nära förknippad med Tornedalens Folkhögskola som etablerades 1899 i syfte att "odla svenskt språk och svensk kultur vid vår östra gräns". Folkhögskolan kom att få en starkt bidragande roll i försvenskningen av Tornedalen. Ett led i arbetet var att sprida svenskspråkig litteratur. Ossian Svensson var rektor på Tornedalens Folkhögskola och fram till 1946 var han en folkbildare och litteratursamlare av rang och lade grunden till Nordkalottbiblioteket, som idag ligger under NKFC.

Att ett nationellt språkcentrum etableras på en plats där tidigare generationer av meänkielitalande har förnekats sitt språk och sin kultur, ger en kraftfull symbolik. Nordkalottens Kultur- och forskningscenter är ytterst angelägna om denna plats istället blir något som kommande generationer av meänkielitalande förknippar med tro på språkets framtid om att detta kan revitaliseras och utvecklas på bästa sätt för alla berörda.

Nordkalottens Kultur- och forskningscenter
Övertorneå den 14 juni 2019

Börje Rytiniemi
Barn- och utbildningsnämndens ordförande

Lena Hannu
Barn- och utbildningschef